

ЗА ЖИВОТ БЕЗ ЖИГА

Подстакнут дебатом у јавности коју је изазвао нови *Закон о личној карти*, Институт за политичке студије у Београду, у сарадњи са верским добротворним старатељством Архиепископије београдско-карловачке, организовао је научни скуп на тему: "Биометрија, лична идентификација, безбедност и слободе". Чула су се веома занимљива размишљања, научним аргументима образложени предлози, конструктивне критике и опсежне анализе о новим личним документима, њиховом обележавању, биометријском садржају, угрожавању људских права... Једногласна оцена експерата и црквених великодостојника могла би се сажети у поруку држави, Влади и њеним институцијама да добро размисле пре коначне одлуке о биометријској идентификацији грађана Србије.

Живот је чудо. Поготово данас, у време свеколиких технологија и техничких достигнућа, од којих често обичног човека заболи глава или обузме страх. Нека једноставно превазилазе машту, па људски ум постаје властита тескоба, јер не може да схвати шта му се дешава. Нарочито у великим градовима високоразвијених земаља, где се човек све чешће осећа као делић моћног механизма, а све мање креатор властитог живота. Картице, пропуснице, бецеви, чипови, рачунари, камере, озвучење...

Насупрот свести о губитку индивидуалности и приватности, често се нуди обећавајућа утеха: "да вам буде лакше", "да вас заштитимо од пљачке", "да вам буде удобније", "да добијете попуст"... Примереније филизофији човека с наших простора, који је вазда имао резерву према непромереној количини бесплатног добротворства, звучи изрека: "Сачувај ме Боже пријатеља, од непријатеља ћу се чувати сам". Лепо је живети модеран живот. Све је брзо, једноставно, ефикасно... Мисле за вас, брину о вама. Опет фамозна картица, свемогући господар судбине, сва врата отвара. Чак и она златна. Зашто да се мучите, због чега да бринете? У невољи сте, ма хајте, молим вас! Понестало вам је новца? Ништа лакше. Брзи кредити, лаки кеш, уђеш, изађеш и готово. Какво благодарење. Јадни наши преци, колико су се само мучили. Ех, шта ти је технологија...

Малецки чип. Нема га шта видети, а све стане у његову мистериозну памет. Подаци о вашем комплетном животу: где се крећете, шта радите, шта радите кад не радите, с ким и колико разговарате, где и када купујете, какве су вам породичне прилике, шта каже ваш здравствени билтен, а шта рачун у банци?

Када су сви ти подаци прикупљени, разврстани и обрађени, нађу се предузимљиви људи који би да их користе. Они који скупљају податке, као савремени, интегрисани и ефикасни привредници радо их продају. Ко их купује? Многи. То је један од начина да почнете бизнис. Рецимо, отварате радњу за продају музичке опреме. Спремни сте много да уложите и очекујете да вам се умножи капитал. Сасвим нормално. Шта вам је чинити? Најпре купите листе посетилаца сајмова музичке опреме, претплатника музичких часописа, студената музичких академија... па њима пошаљете позивници за отварање. Обећате и попуст, наравно. Али, то раде сви. Међутим, ви сте креативнији, па идете корак испред њих. Узећете листу свих који су прешли мост (булевар, улицу) у близини концертне сале у којој је одржана дуго најављивана гала представа.

Овај поступак зове се профилисање. На основу масе добијених података (наизглед безазлених и неважних), тражи се шта је то статистички заједничко одређеном профилу људи. А користи се "за ваше добро", бићете обавештени о стварима које вас занимају.

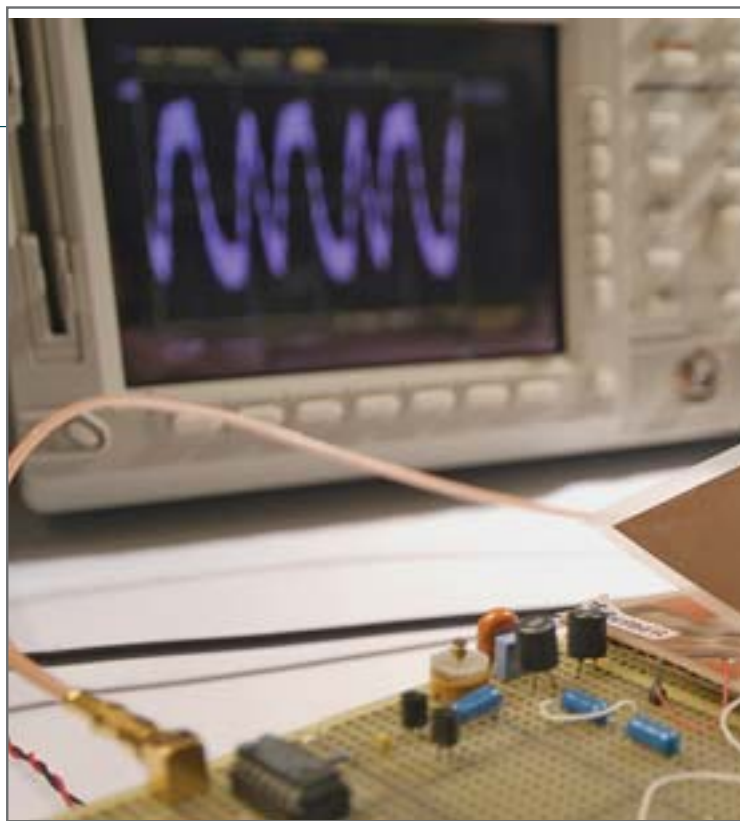
Немојте рећи да никада нисте добили, на пример – позив за наградну игру ако купите, на пример – књигу, кућни апарат, електронски уређај...

ДАР ОД БОГА

Велики пажњу стручњака присутних на скупу и представника медија привукла је беседа протођакона Радосла Младеновића. Он је теми дао велики значај и, тумачећи је са позиције православне вере, права и филозофије, сем осталог, рекао:

– Када смо спознали суштину новог Закона о личној карти, наложили смо Синоду православне цркве да предузме потребне мере како би се не само зауставила његова процедура, већ да се о њему уопште не расправља. То је налог архијереја Српске православне цркве. Јер најдрагоценији дар који је Бог дао човеку јесте слобода. Овако замисљена лична карта не само да људима одузима тај дар већ их ставља у својеврсни електронски концентрациони логор.

Мени идентитет даје Бог преко оца и мајке. Преко рођака и пријатеља. Мој људски идентитет дају сви они који маје деловање трпе и чије деловање ја трпим. Претензија државе и полиције да ми на овај начин приписује идентитет, макар био и електронски, са најсавременијим чиповима, за мене као слободног човека је врло увредљива. Таква идеја ће се разбити о слободу православља. За нас су слобода и морал темељ идентитета, а не овакве личне карте и базе података. Црква хоће слободне људе, а не поданике. Ја, напосто, имам велики отпор према залажењу у нешто што је лично: здравствени картон, слободу кретања, имовину... Дакле, противим се сваком идентитету који не даје Бог, Црква Божија и народ Божији.

Још један, наизглед безазлен пример: кабловска телевизија у вашем стану има контролну кутију, која је двосмерна. "Из статистичких разлога" региструју се подаци шта, када и колико гледате. Прича се да је сан бившег румунског диктатора Чаушескуа био увођење бесплатног телефона са уграђеним прислушкивачем у сваку кућу.

О томе је надахнуто говорио професор др Милан Туба на научном скупу, чији је непосредан повод био нови *Закон о личним картама*, а имајући у виду значај теме добио је шири контекст који је сагледавао људска права, приватност и информационе технологије. Стручњаци из разних области имали су шта да кажу. Универзитетски професори, технолози, информатичари, социолози, црквени великодостојници...

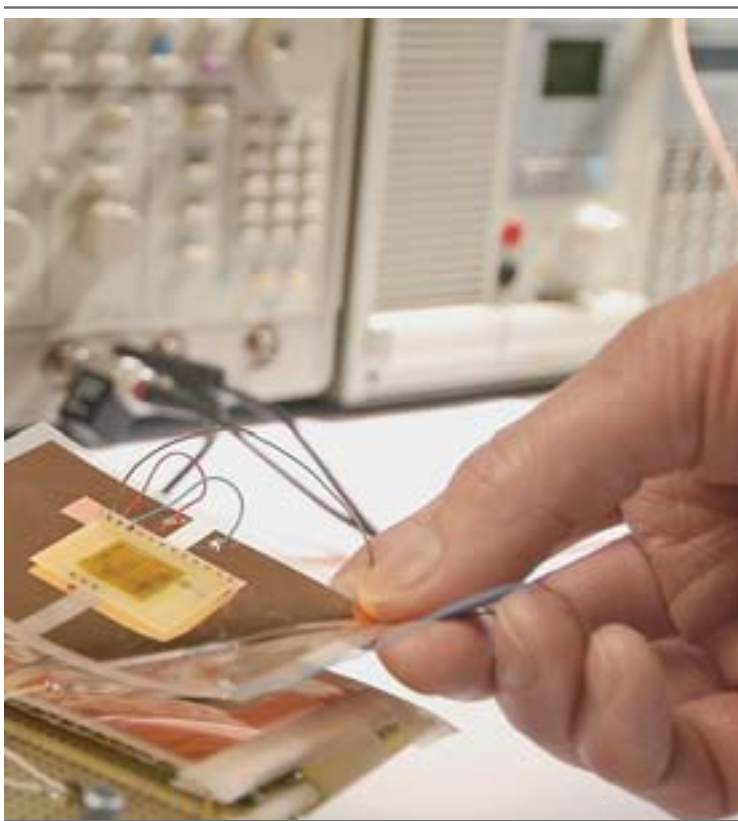
ПАМЕТНА КАРТИЦА

Већ после неколико излагања било је јасно колико смо брзо, неопрезно и без речи струке понудили *Закон*, чији је садржај, овакав какав је сада, непримењен и неприхваћен. Уместо постојећег, тражи се ново решење, а један од предлога дао је мр Драган Спасић, стручњак за сертификациона тела и дигиталне сертификате. Он се залаже за увођење такозваног дигиталног идентитета Интернет корисника. Њега чини тајни кључ, тајни криптографски кључ, јавни криптографски кључ и дигитални сертификат. Дигиталне сертификате издају институције које се називају сертификациона тела, а она у својој инфраструктури имају комплексан систем који се у литератури налази под скраћеницом ПКИ. То је, заправо, један електронски документ са записаним подацима о кориснику коме је сертификат издат, затим о телу које га је издало и јавним криптографским кључем корисника. Готово га је немогуће злоупотребити због његове вишеструке заштите.

Ради очувања података, уместо предложене личне карте, мр Зоран Савић, познати стручњак Асоцијације за рачунарство,

Мр Драган Спасић

СВЕТ У КОМЕ ЖИВИМО

Према подацима међународних организација која се баве електроником и развојем информационих система, данас у свету има око милијарду и три милиона рачунара и више од милијарду и сто милиона корисника Интернета. Чак 90 одсто компанија широм планете користи Интернет у пословању, док 60 одсто домаћинстава поседује рачунар. Масовно се користи у трговини, банкарству, индустрији, системима управе, војсци, полицији...

Осамдесетих година Србија је била међу првих 20 у свету по броју рачунара и њихових корисника. Данас је на 115. месту. Према најновијим истраживањима 1.900.000 наших грађана користи рачунар (33,6 одсто) док 1.400.000 користи Интернет.

Према тачки 42. Устава Србије, зајамчена је заштита података и личности. Прикупљање, држање, обрада и коришћење података о личности уређује се законом. Забрањена је употреба података о личности изван сврхе за које су прикупљени.

Свако има право да буде обавештен о подацима о својој личности и на судску заштиту у случају њихове злоупотребе.

Основни принципи заштите личних података регулисани су и Конвенцијом о заштити лица у односу на електронску обраду података, Савета Европе број 198, затим Допунским протоколом (број 181) и Директивом Европске уније (број 95/46).

информатику, телекомуникације и нове медије Србије, предлаже увођење такозване SMART (паметне) картице. То је технологија која умногоме и на разне начине помаже људима, а да при том њихова приватност и људска праве ни за тренутак не буду угрожена. Поред тога, знатно повећава транспарентност рада државних органа. У виртуелном свету да обе стране у комуникацији, ма каква била и на ма ком нивоу се обављала, треба да знају обострани идентитет. То је подизање система електронске управе на знатно виши ниво. Данашње системе грађани нису прихватили, јер не уверавају у сигурност и заштиту података. Та

технологија до перфекције успоставља идентитет не само физичким описом већ меморисаним отисцима прстију и у последње време дужицом ока. Подаци картица SMART, које обавезно имају хардверске елементе, безбедно се чувају у заштићеној бази и додатно се обезбеђују криптографским методама. Потом се шифрују тако да су бесмислени сваком ко нема одговарајући "кључ". Те картице су, свуда у свету, најбољи чувари података које се у њима налазе. Оне су својеврстан симбол јединственог електронског система Европе.

НЕУСПЕО ПРОЈЕКАТ

У Србији је пројекат набавке опреме за израду биометријских личних карата постао актуелан 2003. године, када је тадашњи министар унутрашњих послова обелоданио да је купљена скупа опрема од америчке фирме *Моторола*. Један од најгласнијих противника Закона о личној карти био је доскорашњи главни инспектор МУП-а Србије, адвокат Владимир Божовић.

– Првог августа 2001. објављен је тендер за набавку опреме и инструмената за увођење биометријских личних докумената, мимо закона и без широк консултација. Убрзо је произвођач

Владимир Божовић

опреме предложио да се увезе биометријски чип, што је трошкове пројекта попело на сто милиона евра. Та куповина није прошла обавезни тендерски протокол, ни законско додељивање новца из републичког буџета, због чега је 2004. године реаговао министар финансија са најавом подизања кривичних пријава. Србија је јединствен пример да је прво купљена опрема за биометријску идентификацију грађана, а тек после три године покренута скупштинска процедура за предлог закона о биометријским личним картама.

У међувремену наши грађани путују по свету са пасошима претпрошле државе и доживљавају подсмех, па и непријатности на царинским прелазима. Тога нису поштеђене ни наше јавне личности. Недавно су имали проблеме наши фудбалери у Азербејџану и ватерполисти при доласку у Аустралију. Прваци света, ватерполисти Србије, јавно су се обратили Влади, јер не желе више да се бруквају због туђих пропуста и инертности.

Да се вратим на баснословно скупу опрему. Она је, господо, разбацана по којекваким магацинима и пропада. Велико је питање колико је сада употребљива? У најмању руку то је превазиђена технологија, а коштала је астрономски. На крају, остаће ми нејасно зашто је одбијен предлог да се обрасци личних карата отисну у Заводу за израду новчаница, који је по мом мишљењу једино право место за тако нешто – упитао се господин Божовић.

Занимљиво размишљање, посебно ако је поткрепљено чињеницама и саопштено духовитим тоном, увек привуче пажњу. Професор др Слободан Антонић са Филозофског факултета у Београду и политички аналитичар каже да је основна замерка новој личној карти њена нетранспарентност:

– Са собом носите документ у коме уопште не знате шта пише. "То од нас тражи Европска унија", "Сви у Европи то већ имају". Са ове две реченице у Србију можете увести било коју глупост. Рецимо, да деца смеју да седну на клацкалицу са заштитним шлемом или да пре него што уберете вођку морате убризгати анестетик у дрво.

Последњи пример су нове личне карте. Нико не везује укидање виза са стављањем чипа на тај документ, а земље у окружењу имају пластифициране, а не електронске исказнице. Сада се, међутим, вели да је ово сјајна прилика да Србија буде прва у модернизацији и како се само мрачне и ретроградне снаге боје тог напретка, као што су се некада бојале радије или железнице. Да су

електронске личне карте тако сјајна и непроблематична ствар, како нам се сада представља, не би се чекало на Србију да их прва уведе. Железница и радио су се тицали добре воље појединца, а овде држава уводи обавезу да свако грађанин старији од 16 година са собом носи чип, из кога, опет, само полицајац или неки државни службеник може да очита одређене податке. Како да знате да се у вашем чипу неће поткрати нека грешка, рецимо да сте имали озбиљних проблема са законом. Треба најпре да доживите велике непријатности ако вас полицајац легитимише, па тек онда да сазнате да са подацима у вашој личној карти нешто није у реду – каже професор Антонић.

Имајући у виду значај и осетљивост теме, с једне, и инертност званичних органа, с друге стране, Свети архијерејски синод Српске православне цркве поверио је младом, али афирмисаном теологу и информатичару Оливеру Суботићу писање опсежне студије “Биометријски системи идентификације”. Амбициозни стручњак, уз подршку шест искусних стручњака, рецензираних дела, темељно је обрдио тему, користећи се убедљивим чињеницама и беспрекорном методологијом писања захтевног слова. Студија је веома високо оцењена и било би добро да је пажљиво прочитају сви који се баве питањем увођења биометријске идентификације. Господин Суботић је дао готово све одговоре на тешка питања тако што је мудро користио оно што наука пружа у образовном и информативном миљеу: историја, теологија, филозофија, политикологија, информатика, технологија... Све подједнако.

Оливер Суботић

– Биометријски системи идентификације и њихове друштвене импликације већ неколико година су спорна тема у светској јавности, поготово у земљама западне демократије. Та тема је у Србији постала актуелна после најаве увођења нових електронских личних карата и централизоване базе биометријских података. Нажалост, о томе се у јавности чуо велики број дезинформација, које су лансирани заговорници биометријског система (они су тврдили да је то део наших међународних обавеза, да скоро све земље ЕУ имају биометријске личне карте, да су оне ултимативни услов за успостављање електронске управе...), али и као реакција недовољно упућених противника, који су тврдили да је у питању бесконтактна технологија, да омогућава непрекидно праћење, па чак и да је чип радиоактиван... Будући да је проблем озбиљан, мора му се приступити темељно и критички, а не површно и лакоислано.

Закон о личној карти изгласан је у Скупштини Србије. Планирано је да нови документи ступе на сцену крајем јануара 2007. године, док би постојеће легитимације (којима није истекао рок важења) важиле највише пет година од тренутка ступања Закона на снагу. Иако словом Закона није прецизирано, њиме се практично уводи и централна банка биометријских података, као кључни технолошки супстрат за извођење комплетног пројекта. Управо том кључном аспекту посвећено је мало пажње – закључује господин Суботић.

О томе како би се ствари даље могле развијати каже:

– За сагледавање овог проблема у свим његовим димензијама потребно је и мало визионарског духа. Проблем није у томе шта тај пројекат јесте данас, већ у шта он лако може да прерасте сутра. Ово је прави разлог због кога се академски грађани широм света деценијама боре против сличних концепата, знајући да већ сутра можда неће бити у могућности да се изборе за друштво слободних

УГРОЖЕНА ПРИВАТНОСТ

Према мишљењима многих стручњака, Закон о личној карти увелико угрожава приватност грађана, а главне разлоге изнео је Никола Марковић из Друштва за информатику Србије:

- У супротности је са Уставом Србије, члан 42, став 2. и 3.
- Биометријске методе идентификације нису још поуздане.
- Нису предвиђене одговарајуће мере заштите базе података са елементима из личних карата.
- Постојање опасности од пресретања и прислушкивања, измене или уништавања података приликом комуникације између полицајца који легитимише грађанина и базе података у МУП-у.

Што се тиче измене Закона о личној карти, господин Марковић је предложио:

- Оставити могућност грађанима да не користе тај документ са биометријском идентификацијом (члан 7).
- Брисати евидентирање јединственог матичног броја родитеља (члан 8).
- Лични подаци могу бити доступни само законом овлашћеним корисницима (члан 28).
- Увести казнене одредбе и за руковање са личним подацима (нови члан 31).

грађана, јер ће температура тоталитарног окружења, можда, бити доведена до тачке кључања, а виталне функције колективног критичког апарата савременог друштва онеспособљене – закључује писац студије.

У том светлу своје мисли изнео је архиепископ цетињски и митрополит црногорско-приморски Амфилохије Радовић. Своје духовно и филозофско казивање везао је за оно што је човеку најсветије:

– Научни скуп нам је био преко потребан. Организован је на зрео начин, а тема се обрађује озбиљно и одговорно. У Библији лепо пише: “Каква је корист човеку ако цео свет задовољи, а души

својој науди". Биће је Божије, Богу се треба покорити, а не човјеку, изумима, стихијама... Историја има своју логику, погледајмо чему нас учи. Душа је зеница васионе. Тајанствени број, одгонетање имена, крлетка је времена и простора. Ако се сва гордост човјека затвара у чип, он се отуђује од своје природе и постаје роб греха. Биометрија је опасан начин манипулације људима. Тако се слуга претвара у господара. За нашу Цркву, све што угрожава мир људски и личност Божију неприхватљиво је!

■ ТУЂА ИСКУСТВА

Велика Британија је најдаље отишла у примени савремене технологије по броју и врсти посматрања, односно контроле (увида) кретања (понашања) грађана. То се посебно односи на период после терористичких напада на њујоршке пословне центре и лондонски метро. Према речима стручњака, у Британији је овога часа инсталирано више од четири милиона и двеста хиљада камера, тако да је просечан грађанин у току једног дана снимљен око 300 пута! Према подацима британске Инжињеријске академије, то је 20 одсто свих камера те врсте у свету, а у Британији живи тек један проценат светског становништва.

Професор Академије Најџел Филберт, у "Дејли мирору" од 27. марта ове године, упозорава на то да је развој дигиталне технологије и опреме коју сада имају чак и супермаркети, практично омогућио неограничено прикупљања података о људима.

— И велетрговине снимају потрошаче и чувају податке о томе шта ко и колико купује. Међутим, сва та технологија је рањива, па у те базе података могу да уђу многи компјутерски стручњаци, и да потом продају сазнања о тим људима — истиче професор Гилберт.

Он је посебно забринут због нове технологије британских пасоша, који имају радиоталасне микрочипове. То значи да свако ко има одређену опрему може праћењем сигнала микрочипа да прати податке о људима и то са поприличне удаљености. Угледни стручњак упозорава како неко може чак и да активира бомбу преко тог микрочипа у пасошу.

У великим градовима готово је немогуће проћи улицом која није "покривена" будним оком објектива. На многим фреквент-

Тема свакако не би била заокружена да се није чула реч о биометрији и одбрамбеном аспекту њене примене. Томе је слово посветио истакнути стручњак за ову област, пуковник у пензији професор др Светозар Радишић:

— Свој став заснивам на тврдњи да су идентификационе технологије, посматрано из одбрамбеног угла, потенцијално, нанотехнолошко средство неоружаних облика агресије. Оне омогућавају да се потенцијални противник обележи и непрестано прати, да се селективно неутралише или уништи. Сваки микрочип могуће је да се искористи као "мина изненађења". Они који уводе микрочипове у живот људи, уколико не предузму све мере против могуће злоупотребе, налазе се, немарно и бесрамно, у истој ситуацији као произвођачи атомске бомбе.

Уосталом, примена електромагнетне енергије за ратне сврхе, изван логистичке сфере, заслужује посебну пажњу, нарочито откад се знају фреквенције мисли, њихова брзина, моћ и домет. Не сме се заборавити колико су стари закључци истраживања Владимира Ивановича Вернадског, који је проучавао област физичке геометрије животних процеса, или Владимира Михајловича Колдајева, који је објаснио ефекте микроталаса и радио-фреквенција на људски организам. Савремена идентификациона технологија налази упориште на истим истраживањима, а појам идентификације је стар колико и први ратни сукоб. Некада су се војске препознавале по боји одеће, грбовима, заставама, стилу ратовања, сигнаlima и наоружању, а сада по електронској и информативној моћи.

Контрола људи и њиховог ума (у неокортикалним дејствијама) могу се користити у савременим операцијама изван ратног стања и унутар њега, али се претпоставља, никад тако да представљају посебну врсту дејстава. Ту врсту дејстава може остварити нека институција, коју је одабрао агресор, или нека група људи, само један уређај или појединац, а и методе могу бити веома различите по броју, међуљудима и учесницима — истакао је, сем осталог, професор Радишић.

ним местима постављени су не само уређаји за снимање већ и звучници који упозоравају пролазнике на "антисоцијално понашање". Сада се најављују још савременије рендген-камере, које су инсталиране на појединим аеродромима. Оне могу да "виде" кроз одећу. Снимају до голе коже, тако је немогуће било што сакрити, а за приватност и евентуалну потребу за људском интимом нико не мари.

Осим тога, Велика Британија је до сада скупила више од три и по милиона ДНК узорака својих становника, а сваке године тај број се повећава за 700.000 јединица.

Недавно је у тамошњој штампи обелодањен податак са чувеног института "Макс Планк" о резултатима најновијих достигнућа. Говори се да су чипови превазиђени, а уместо њих уводе се својеврсни "читачи мисли", који откривају, на пример, намеру починиоца кривичног дела тако да се он може наћи иза решетака пре него што га је извршио. Научници тог Института са поносом истичу како су свесни опасности по приватност људи, али да је та жртва минорна у односу на зло које се може спречити... ■

Бранко КОПУНОВИЋ
Снимео Звонко ПЕРГЕ